

‘Kan er uit Nazareth iets
goeds komen?’

‘Onze Krans’ te Dokkum: een
opmaat van de Nederlandse
Protestantenbond

D. Jansen

Het vorige jaar herdacht de Nederlandse Protestantenvond zijn 125-jarige bestaan.¹ Ter gelegenheid daarvan verscheen de bundel *Balans in beweging*, waarin ook een hoofdstuk is gewijd aan de geschiedenis van de NPB. In de paragraaf ‘Aanleiding’, die het voorspel tot de oprichting van de Bond beschrijft, wordt enige aandacht gegeven aan de zgn. Dokkumer Krans, een vriendengroep die in de bundel als volgt wordt gekarakteriseerd: ‘een kring van intellectuelen en vrijzinnige predikanten, die bijeenkomt om zich op de studie van het modernisme te werpen. Zij wordt gedragen door een blijde optimistische kijk op leven en wereld en is verrukt van de ontdekkingen en mogelijkheden van de nieuwe tijd. Men wil in groter verband trachten geloof en wetenschap, evangelie en cultuur met elkaar in overeenstemming te brengen’.²

In het onderhavige artikel wordt deze kring aan een nader onderzoek onderworpen. In de eerste plaats komt aan de orde de plaats van de ‘Krans’ in de historiografie van het modernisme, met name in die van de NPB. Daarna passeren de leden de revue; hun opvattingen en activiteiten worden daarbij in den brede geschetst. Tenslotte volgt een aantal opmerkingen over het gehalte van hun (moderne) theologie. Het optreden van de ‘Krans’, vooral in het kader van de oprichting van de NPB, werd door sommigen van harte toegejuicht. De Heerenveense predikant Jan Frederik Corstius (1819-1888) bv. was zeer ingenomen met deze ‘eenvoudige mannen uit het Noorden’. Hij ging in het jaar 1871 zelfs zover dat hij het Dokkum dat

door de ‘Krans’ werd vertegenwoordigd met Nazareth identificeerde. Zijn vraag ‘Kan er uit Nazareth iets goeds komen?’ kreeg zo een reikwijdte die een retorisch karakter daarvan volstrekt uitsloot. Dat begrepen tijdgenoten en latere beoordeelaars maar al te wel.³

Uit de voorgeschiedenis van de NPB

Wat betreft de voorgeschiedenis van de NPB bieden (hand-)boeken als die van A.J. Rasker en Otto J. de Jong weinig en over de betekenis daarin van een aantal Noord-Friese predikanten leest men al helemaal niets.⁴ Beiden beginnen hun notitie bij het jaar van oprichting 1870 en onderstrepen vervolgens het niet-leerstellige karakter van de Bond: daar was immers de *vrije* ontwikkeling van het godsdienstige leven in protestants Nederland het leidende beginsel. Rasker wijst daarnaast nog op het dilemma dat vanaf het begin meespeelde: ‘De meerderheid van de leden wilde in de Bond de nieuwe kerk der toekomst zien, een minderheid wilde juist binnen de bestaande kerken blijven om daar het anti-confessionele element te versterken.’⁵ Het waren vooral de leden van de ‘Dokkumer Krans’ die zich voor het laatste zouden inzetten. Ook een vrij recente geschiedschrijving van de vrijzinnigheid, het in 1989 verschenen *Tussen Geest en Tijdgeest*, biedt niets omtrent de incubatietijd van de NPB en van een injectie met Noord-Nederlands modern gedachtegoed is geen sprake.

De aanvankelijke betekenis van het noordelijke element voor de oprichting van de NPB werd wel signaleerd door J. Herderscheê, doctor theologiae en vrijzinnig-hervormd predikant van ‘s-Hertogenbosch. Hij publiceerde in het jaar 1904 de eerste grondige beschrijving van het theologische Modernisme, waarin hij een werkelijk uitputtende beschrijving gaf van al hetgeen hij over het onderwerp had gehoord en gelezen.⁶ Zo waren hem uiteraard de sedert april 1866 jaarlijks te Amsterdam gehouden vergaderingen van moderne theologen niet ontgaan. Het noorden van Nederland kreeg hiervan een tegenhanger. De noordelijke moderne predikanten hielden op 27 oktober 1868 te Leeuwarden hun eerste vergadering en daar lanceerde